

Lluís Callejo (1930-1987)

Jordi Rossinyol i Josep M. Mestres Quadreny

PROGRAMA

Primera part

Lluís Callejo:

"Tríptic" (1977, 10') Flauta, clarinet i cinta

"Tèxtils" (1984, 4') Clarinet i cinta

"Dibuixos" (1981, 8') Percussió i cinta

"Espai sonor" (1976, 4') Oboè i clarinet

"Trio" (1984, 3') Flauta, oboè i clarinet

Segona part

Josep Manuel Berenguer: "Spira" (1995, 10') Flauta en sol, clarinet, piano, percussió, contrabaix i electrònica en viu

Karlheinz Essl: "Entsagung" (1960, 16') Flauta en sol, clarinet baix, piano preparat, percussió i electrònica en viu

Assessor tècnic-musical: Serge Lemouton (IRCAM)

Grup instrumental Vol Ad Libitum:

Xavier Esteve, flauta, flauta en sol

Xavier Blanch, oboè

Albert Gumà, clarinet, clarinet baix

David Padrós, piano

Ramon Torramilans, percussió

Rafael Esteve, contrabaix

Jordi Rossinyol, direcció

Presentació, per Jordi Rossinyol

La producció del compositor Lluís Callejo i Creus comprèn quatre obres de música electrònica, quatre obres mixtes i tres peces instrumentals. En la seva obra trobem un esperit de recerca que es manifesta amb plantejaments molt personals: el seu pensament es plasma en el desig de crear estructures musicals en què les microformes són generades aleatòriament. Preocupat per la construcció de la forma, deixa la sintaxi dels elements a processos que ha elaborat amb molta cura però dels quals, aparentment, es vol desentendre. Si escoltem l'obra de Lluís Callejo en el seu conjunt, tal com fem per aproximar-nos a l'obra de molts artistes plàstics, valorant un quadre en funció de la trajectòria de l'autor, veiem que en cap cas la seva producció no obeeix a capricis gratuïts, sinó que camina decididament en la seva pròpia direcció. Els resultats són irregulars, molt bons en alguns casos. En d'altres, i en això es fa palesa l'evolució cronològica, s'endevina la creativitat i el refinament tècnic que mostrarà en obres com "**Paisatges**" o "**Estructures 6502**".

Des dels seus orígens Vol ad Libitum va estar vinculat a Lluís Callejo. És aquesta una de les motivacions per recuperar les obres de l'autor que s'han sentit menys, i per iniciar d'aquesta manera un homenatge que prosseguirà amb l'edició en disc compacte de la seva obra completa, en col.laboració amb la Fundació Phonos.

La línia de Vol ad Libitum va inseparablement lligada a les noves produccions dels nostres autors. De Josep Manuel Berenguer el grup ha estrenat la "**Buleria XV**" (1987) i interpretat en successives ocasions "**El ponent excessiu**". Les seves obres, i més aquelles en què utilitza instruments acústics, estan marcades pel discurs minimalista, llenguatge que per sobre de modes ha d'entendre's com una reflexió sobre la percepció dels events sonors. Aquesta influència és poc evident en obres electròniques recents de Berenguer, però a "**Spira**" recupera el parentiu amb aquesta estètica.

"**Entsagung**", de Karlheinz Essl, aborda problemes de sintaxi musical molt actuals, com és la relació entre sons harmònics- inharmònics i soroll. Per resoldre el que en moltes obres és una dicotomia insoluble recorre a un acurat tractament instrumental perfectament imbricat amb sons transformats amb ordinador i els mateixos sons instrumentals manipulats en temps real. El resultat s'emmarca en un camí en el qual l'electrònica i els instruments s'integren plenament. La música d'"**Entsagung**", continuadora d'una tradició instrumental, fa un gran pas endavant amb la utilització de nous sons. És així, per les qualitats dels materials emprats, acústics i electrònics, sumat a una precisa articulació, que relaciona els dos tipus de material.

BIOGRAFIES

Lluís Callejo i Creus va néixer a Vilafranca del Penedés l'any 1930 i va morir a Barcelona a l'agost de 1987. Autodidacte en composició musical, començà a dirigir

corals a l'edat de 18 anys, alhora que realitzava els estudis d'enginyeria industrial. A partir de 1955 deixà les activitats musicals i no les repregué fins al 1963, any en que va conèixer Josep M. Mestres Quadreny, que li desvetllà la vocació i esdevingué el seu mestre en el camp de la música contemporània. Va ser membre fundador del Laboratori de Música Electroacústica Phonos (1973) on dissenyà i construí instruments per a la producció de so i escriví obres per a banda magnètica, per a instruments i mixtes. Va ser professor de Teoria de la Informació i de Dinàmica de Sistemes a les universitats Autònoma i Politècnica de Barcelona i, des de 1979, investigà al Laboratori Phonos sobre generació digital de sons i composició ajudada per ordinador, alhora que hi donà classes d'Informàtica Musical des de 1982. L'any 1974 assistí al Curs Internacional de Música Contemporània a Darmstadt (Alemanya) i el 1982 i 1984 a les conferències internacionals de Música i Computadors realitzades, respectivament, a Venècia i a París; en aquesta darrera conferència va presentar una comunicació. Des de 1976 fins 1986 va participar, presentant obres seves, en nombrosos festivals de música.

Josep Manuel Berenguer és músic, guitarrista i compositor. Ha estat investigador i professor de la Fundació Phonos i del Grup de Música Experimental de Bourges, fundador i primer responsable de l'Estudi de Música del Centre de Joves de la Fundació la Caixa. Actualment és el president de l'Associació de Música Electroacústica d'Espanya i Vice-president de l'Associació Catalana de Compositors. Des de Juny de 1994, és membre de l'Académie Internationale de Musique Électroacoustique de Bourges. La seva obra musical, interpretada arreu del món, ha estat objecte de distincions per part d'institucions com Internationale Ferienkurse de Darmstadt (Alemanya), Gaudemus Foundation (Holanda), Prix de Musique Electroacoustique de Bourges (França), Premi de Música Electrònica de la Fundació Russolo-Pratella (Varese, Itàlia), Tribuna de Música Electroacústica del CIM de la Unesco.

Karlheinz Essl va néixer a Viena l'any 1960. Va estudiar a la Wiener Musikhochschule amb Alfred Uhl (teoria), Friedrich Cerha (composició), Dieter Kaufmann (música electroacústica), i Heinrich Schneikart (contrabaix). També va estudiar musicologia a la Universitat de Viena i va escriure la seva tesi doctoral sobre "El pensament sintètic d'Anton Webern" (1989). Ha realitzat encàrrecs per la Wiener Konzerthaus, per Musikprotokoll, per la Ràdio Austríaca, per l'IRCAM de París i per al Festival de Salzburg. Des de 1990 És compositor en residència al Darmstädter Ferienkurse for Neue Musik. Actualment és professor de Música per Ordinador en el Conservatori Bruckner de Linz.

LLUÍS CALLEJO (1930-1987), per Josep M. Mestres Quadreny

Vaig conèixer Lluís Callejo el 10 de maig de 1968. Va ser en acabar un concert monogràfic dedicat a les meves obres, al Saló del Tinell, quan va venir a saludar-me i, després de presentar-se, em va dir, visiblement emocionat, que les meves obres li havien desvetllat un munt d'idees i que desitjava poder-me-les comentar. Vam quedar, doncs, de veure'ns al cap d'uns quants dies.

Em va explicar, quan ens vam retrobar, que era enginyer industrial especialitzat en electrònica i que estava treballant en el projecte de la central nuclear de Vandellòs. Els controls electrònics dels xocs de les partícules, a la planta pilot del reactor instal·lat a la Universitat, produïen un seguit de sons, la relació entre els quals era aleatòria. Ell havia escoltat moltes vegades amb fascinació els sons d'aquell reactor, però no els relacionà amb la música fins el dia del concert al Tinell, on detectà la relació entre aquells sons i l'estructura de les meves obres. Va comprendre ràpidament que si bé l'estructura aleatòria no és música, sí que pot ser-ho quan se li dóna una configuració amb sentit musical. Això el va engrescar a reprendre l'activitat musical que havia cultivat feia anys, ara, però, enfocada a les possibilitats que li oferia la matemàtica de la probabilitat. Em va dir també, que es proposava construir un orgue electrònic. Això li ho vaig desaconsellar, per la senzillera raó que no val la pena esmerçar esforços per fer allò que ja està fet, i a més l'orgue, per més electrònic que sigui, és un instrument que correspon a una manera antiga de fer música i que l'electrònica podia servir, en canvi, per obrir nous camins per a la música. Ens férem amics i a partir de llavors ens vam veure sovint.

Li vaig comentar que un tema que em preocupava de feia molt de temps era la manca a Barcelona dels mitjans per poder treballar amb les noves tecnologies aplicades a la música. En efecte, des de finals dels anys cinquanta havia tingut contactes amb el Grup de Recerques Musicals de la Radiodifusió-Televisió Francesa i coneixia els innovadors procediments de composició en laboratori, proveït exclusivament de material electroacústic. Ben aviat s'havien establert altres laboratoris: el de la ràdio de Colònia, el de la ràdio de Milà i el de la Universitat de Columbia a Nova York. Tots ells disposaven de màquines molt costoses i d'equipaments construïts pels mateixos enginyers d'aquestes grans entitats. Pensar a poder disposar d'un laboratori d'aquests a Barcelona era un pur somni, però pensar que no podríem disposar-ne mai era molt inquietant. Per fortuna, la tecnologia del so havia progressat de manera vertiginosa en els darrers trenta anys. Així, llavors ja es podien trobar en el mercat sintetitzadors analògics a preus raonables, i li vaig proposar d'instal·lar, juntament amb Andrés Lewin-Richter, un laboratori de música electroacústica. Així és com va néixer Phonos. Comptant únicament amb els nostres recursos, vam adquirir una part de l'equipament i vam construir la resta, de manera que l'any 1975 vam poder inaugurar un laboratori modest però complet instal·lat en una torreta de Sarrià, concretament al carrer de Santa Magdalena Sofia, 10. Poc després s'hi va afegir Gabriel Brncic, que es va dedicar fonamentalment a la part didàctica i al manteniment del funcionament.

La primera iniciativa de Lluís Callejo fou la construcció d'un generador de sons aleatoris que vam denominar «Stokos 4». Es tractava d'un generador de sons emparentat amb la família dels sintetitzadors. Era tanmateix original pel fet d'estar concebut per produir sèries de tons, en quatre canals independents o interactius a voluntat, dels quals tant la seqüència d'alçades com la de temps eren aleatòries. L'aparell estava pensat per produir textures complexes de sons en les quals, per control manual, es podien variar les lleis de probabilitat que governaven la producció dels sons. Així, es podia variar:

- l'alçada mitja del conjunt de sons;
- els marges mínim i màxim d'alçades dins el qual es mouen els sons, des de l'uníson fins a la totalitat de la gamma acústica;
- el nombre de sons per unitat de temps, des d'un so cada vuit segons fins a dos-cents sons per segon;
- el grau de regularitat dels temps que separen els instants d'atac dels sons;
- la durada dels sons individualitzats;
- la possibilitat d'introduir diferents percentatges de silencis.

Fou presentat al públic en el Festival Internacional de Música de Barcelona de l'any 1976, en el que fou el primer concert de Phonos. Entre obra i obra, així com abans de començar el concert, es mantenia una ambientació sonora generada per l'«Stokos 4» manejat en directe.

De bon principi vam creure que el futur del laboratori passava per la incorporació de la informàtica. Imaginàvem que els diferents aparells que componien el laboratori podrien ser controlats per un ordinador. Lluís Callejo era un expert en informàtica, i a més coneixia i compartia les meves idees, perquè havia participat en l'elaboració d'un programa de composició amb Martí Vergés, amb el qual jo havia compost algunes obres a la Universitat Politècnica. Amb l'ànim de poder compondre i produir so simultàniament va elaborar un programa per a un microprocessador Rockwell Aim 65 que permetia crear seqüències de sons controlades per funcions; la sortida de l'ordinador era en forma de senyals elèctrics amb variacions de voltatge que controlaven un sintetitzador analògic que generava els sons, modificables en temps real.

La generosa aportació de coneixements a Phonos per part de Lluís Callejo fou fonamental per al desenvolupament del laboratori i de les persones que hi treballaven. Des de la seva fundació fins ara són molts els compositors que s'han format en aquest laboratori, i alguns d'ells començaren l'aprenentatge de la programació d'un ordinador amb Lluís Callejo.

L'aparició de la tecnologia digital del so i els poderosos recursos de la informàtica han capgirat completament la concepció dels laboratoris de música, que ara es fonamenten directament en l'ordinador. Això, però, que Lluís Callejo havia intuït, malhauradament ja no va poder arribar a veure-ho.

